

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Петър Димитров Балкански – гост преподавател в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград

На дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в научна област „Педагогически науки“, по професионално направление 1.2 „Педагогика“, научна специалност „Образователен мениджмънт“, докторантска програма „Управление на образованието“.

Автор: Мелпо Непарху Тукидидо – докторант на самостоятелна подготовка във Факултета по педагогика към Катедра „Теория на възпитанието“

Тема: „Управленски въздействия на директора за създаването на положителен училищен климат: проучване на случая на малко училище“

Научен ръководител: доц. д-р Ваня Божилова

*

*

*

1. Данни за докторанта

Мелпо Непарху Тукидидо е родена в Република Кипър, град Цара, област Пафос. Има завършена образователна степен „бакалавър“ в университета в гр. Сургус, Департамент за начално образование (University of Surlus). Следва двегодишна специализация за преподаване на природни науки в University Ioannina – Гърция. През 2006 г. завършва магистърска програма по “Arts in Education – Educational Management в University of Bath (Англия). В периода 2006 – 2008 г. е спечелила две образователни стипендии. Има професионален опит като начален учител (I – VI клас). Изпълнявала е административни и управленски функции. В съчетание с образованието ѝ, този опит е предпоставка за интереса на докторанта към изследваната проблематика и избора на темата на дисертационното изследване. Своя опит докторантът успешно използва за реализиране на целите на научната си работа. Притежава две научни публикации преди стартирането на изучаваната докторантска програма, свързана с управлението на образованието в Кипър от 2006 – 2007 г. в университетско издание, както и участие с научни съобщения и презентации в научни конференции и форуми.

2. Описание на представените материали

Представенията от Мелпо Н. Тукидидо комплект от материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Докторантът е представил на хартиен и електронен носител дисертационен труд в обем от 323 стандартни страници, от които 228 страници основен текст и 95 – приложения. Трудът е оформен добре, в съответствие с академичните традиции. Коректно са цитирани и представени използваните литературни източници в дисертацията.

Дисертационният труд се придружава с богата библиография, която съдържа предимно англоезични литературни източници, като почти липсват източници на гръцки език. Още повече, че влиянието на образователните системи на Англия и САЩ върху кипърската образователна система е голямо, според признанията на докторанта.

Обектът и предметът, както и целта и задачите на изследването са коректно формулирани и последователно реализирани в дисертационния труд за „изследване на частен случай на малко училище (case study)“.

Липсата на хипотеза на дисертационното изследване вероятно не е случаен пропуск на докторанта. Позволявам си да задам въпроса: „Кое в методологията и методиката на изследването замества липсата на хипотеза?“

Представеният автореферат на дисертационния труд пълно и коректно отразява съдържанието на дисертацията и е разработен в обем от 103 страници и повтаря голяма част от съдържанието на дисертационния труд.

Желателно е към представения комплект от документи (дисертация, автореферат, декларация за оригиналност и автобиография) да присъстват и други документи, които са описани в закона и характеризират статута на докторанта.

3. Актуалност на тематиката

Проблемът за ролята на директора на училището като лидер за създаване на „положителен училищен климат“ е не само актуален за всяко училище, но той има решаващо значение за утвърждаването на училището като ефективно и успяващо. Тази проблематика, съзнателно или несъзнателно, присъства във всяко училище, но тя съзнателно се подминава от директорите на училищата, които разчитат на административно – бюрократичния стил на управление на училището, повече или по-малко принудени от централизирания и стандартизиран административен модел на управление на училището, където климата на училището и неговата организационна култура имат положителен характер. Още повече, че лидерския стил на управление е почти несъвместим с автократичния.

Именно тази противоречива ситуация в образованието прави проблематиката на дисертационното изследване не само актуална, но е от решаващо значение за преуспяването на училището.

Утвърждаването на училищния директор като мениджър и лидер е невъзможно без решаването на проблема с училищния климат.

Актуалността на изследваната проблематика се повишава и по друга причина: оригиналност на методологията и методиката на изследването.

Всяко училище има своя индивидуалност, свой индивидуален климат, култура, ценности и традиции. Това означава, че всяко училище трябва да се изследва индивидуално, какъвто подход предлага докторанта.

4. Познаване на проблема

Представеният за рецензиране дисертационен труд характеризира неговия автор като изграден изследовател. Докторантът демонстрира висока информираност и компетентност, добро познаване на изследваната проблематика, завидна изследователска и методорогическа култура. Разглеждането на училищния климат и лидерството е осъществено на високо теоретично равнище. Всичко това ми дава основание да характеризирам докторанта като изграден професионалист, който умее с висока степен на надеждност да се занимава самостоятелно с изследователска дейност. Същият притежава добър научен език и разнообразен понятиен апарат. Това му дава възможност да използва множество методи за изследване и адекватно тълкуване на фактите.

5. Методика на изследването

За провеждане на изследването е приложен модел на изследване на частен (конкретен) случай /case study/ - малко училище. Тази дизайн стратегия е подходяща за изследването, „тъй като позволява на автора да наблюдава всички заинтересовани страни в естествена среда и да „почувства“ училищния климат през тяхна перспектива“ (стр. 143, дисертация).

Изборът на тази методика на изследване е продиктуван от възможността да събере по-комплексна и по-детайлна информация за промените, които настъпват в училище (мястото на изследване) след прилагане на създадения авторски модел.

Избраната методика на изследването съответства на методологията, предполагаща прилагането на количествен, а на **качествен подход**, който се основава на качествени методи за набиране на първични факти по избраните критерии. Изследването се опитва чрез проучване на мнението на основните участници в образователния процес. То търси отговори на въпросите:

- Какво респондентите разбират под „положителен училищен климат“ всяка заинтересована страна, участвала в изследването – директор, учител, ученик, родител;
- Какво работи добре в началното училище след приложението на модела;
- Защо работи добре?
- Колко важно е ролята на директора за създаването и развитието на положителен училищен климат?

Методиката на изследването се явява своеобразна стратегия, която изследователят използва за задълбочен анализ на програми, събития, дейност, процес. Според докторанта изследването на частни случаи има своите ограничения по отношение на време и дейности, но методът позволява да се събира подробна и детайлна информация като се използват

различни процедури и методи за събиране на данни в определен период от време.

В хода на изследването са използвани следните методи:

А) интервю (интервю „лице в лице“/директно/непосредствено и индивидуално) и интервю във фокус група;

Б) наблюдение;

В) документиране.

Получените резултати са анализирани от докторанта чрез подход на триангулиране, т.е. поглед към резултатите от три различни страни (кръстосан анализ и проверка).

Училището, в което е проведено изследването е в с. Симу, окръг Пафос – малко планинско село, в училището на което има 16 деца. Класовете в училището са разпределени в групи. В първата стая са първите три класа (А, В, Г), а във втората – другите три (Д, Е, Ж). Има трима учители и директор.

Използвани са три измерения на наблюдението:

1. Пълно наблюдение чрез участие;
2. Открито наблюдение – обектите знаят, че се провежда наблюдение и кой е наблюдателят;
3. Дългогодишно наблюдение (няколко месеца).

Във времето от 10,00 до 13,05 всеки ден са провеждани наблюдения на съвместната работа на учителите с децата. В случай, че родител идва в училище, изследователят присъства по време на срещата. Така той има възможност да наблюдава учителите по време на часовете и междучасията.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В структурно отношение дисертационния труд има завършен вид и логически е добре издържан. Той се състои от увод и пет глави, библиография, заключение, научни приноси и списък на авторските публикации и 16 приложения в обем от 34 страници.

В **увода** докторантът е цитирал определения за училищния климат на различни автори, обосновал е изследователския проблем, посочил е обекта, предмета, целта, задачите на изследването. Основната изследователска цел на докторанта „е да се разработи и приложи авторски модел на процеса на изграждане на положителен училищен климат, в който участват всички заинтересовани страни – директор, учители, ученици и родители и да се осъществи неговата осъществимост и устойчивост в дадено училище“ /стр. 12/.

Допълнително в увода са формулирани изследователските въпроси, очертан е дизайна и методиката на изследването.

Първа глава съдържа информация за образователната система в Република Кипър. Формулирани са нейните цели и задачи. Очертана е структурата и основните характеристики на отделните елементи на системата.

Във **втора глава** е направен теоретичен преглед на проблема за лидерството на директора при изграждането на положителен училищен климат, като се фокусира върху същността, значимостта и лидерските стилове.

Докторантът проследява исторически развитието на образователното лидерство и позицията на отделни автори в тази връзка. Вниманието на докторанта към лидерството е свързано поради зависимостта между лидерския стил на управление на училището и вида климат, който съществува в съответното училище.

Докторантът е направил задълбочен анализ на концептуализирането на училищния климат, като очертава научните подходи на отделни автори, изследвали училищния климат. В тази част на дисертационния труд докторантът откроява спецификата на определението на училищния климат на изследваните автори.

Отделено е специално внимание на отделните видове (подразделения) на училищния климат – отворен, автономен, контролиран, фамилиярен, патриархален, затворен климат. Открити са факторите, които влияят върху училищния климат.

Значително внимание е отделено в тази част на дисертацията на изследването и измерването на училищния климат и съществуващите теоретични процеси, обясняващи училищния климат. Отделено е специално внимание на значението на училищния климат за дейността на училището и ефективността на неговото управление, както и уменията, които трябва да притежава училищния директор, за да се развие положителен училищен климат, като се цитира опита на Йелския център.

Следвайки формулираната методология на изследването, докторантът разглежда ролята на заинтересованите фактори – директор, учител, ученици и родители при утвърждаването на положителен климат: вземане на решение и включване на учителите; включване на учители, родители и ученици в определянето на училищната визия; установяване на професионални работни отношения; включване на родителите в училищния живот; проява на грижа и чувствителност на ученика; установяване на активна комуникация между директора, учителите, родителите и учениците и изграждане на училищната сграда като безопасна среда за учениците.

В **трета глава** е представен модел за създаване на положителен училищен климат с включването на всички заинтересовани страни в образователния процес – директор, учители, ученици, родители. Предлаганият модел се отличава със следните характеристики на положителен училищен климат: 1) насоченост към постижения и мотивация; 2) включване на колектива във вземането на решения; 3) равенство и справедливост спрямо учениците; 4) ефективна комуникация; 5) ред и дисциплина; 6) включване на подителите; 7) установяване на

професионални работни отношения; 8) очаквания за успех и прогрес на членовете на училищната общност; 9) наличие на ясна визия на училището; 10) училищната сграда като безопасна среда; 11) грижа и чувствителност към учениците.

Според докторанта характеристиките на положителния училищен климат се определят от: 1) включване на учители, родители и ученици във вземането на решения; 2) учители, родители и учениците участват в дискусии относно визията на училището; 3) установяване на професионални работни взаимоотношения; 4) включване на родителите в училищните дейности; 5) оказване на подкрепа и грижа за учениците в училище.

В пета глава са представени, анализирани и интерпретирани резултатите от изследването, т.е. резултатите от апробирането на разработения авторски модел за създаване на положителен училищен климат. Емпиричните данни, използвани в анализа са събрани с методика, включваща интервюта, наблюдения, документирания. Интервютата „са проведени в домовете на интервюираните по съображения за поверителност“. Интервютата с директора и учителите са реализирани в училището в продължение на няколко дни. Интервюирани са един директор, двама учители, 20 родители и 16 ученика.

Данните от наблюденията на директора позволяват да се определи профилът на директора и стилът му на управление на училището.

Наблюдение на дейността на директора е протичала всеки ден, сутрин от 07,15 до 10,00 ч. Наблюдавани са учителски срещи, провеждани всеки понеделник.

Обект на наблюдението са:

- Дейността на директора на училището;
- Седмични учителски срещи;
- Взаимодействие „учител – ученици“ по време на обучение;
- Поведението на учителите в междучасията;
- Срещи на ученическите съвети;
- Наблюдавани срещи с родители;
- Наблюдение на урок, изнесен от учител.

Може да се обобщи, че дисертационния труд има завършен характер. Съдържателната структура е логически издържана; отделните части следват изпълнението на формулираните в увода предмет, обект, цели и задачи.

7. Научни приноси и значимост за науката и практиката

Въпросът за положителния училищен климат е сравнително нов за българското образование. Той по-скоро присъства в академичните аудитории и семинари за обучение, отколкото като практическа реалност в българското училище. Дисертационния труд предлага модел, при който са балансирани добре концептуалните и практическите измерения на

училищния климат. Предлагат се конкретни идеи и дейности, които могат да се превърнат от училищните ръководства в практически стратегии за дейност на училищните директори. Главното предизвикателство пред българското училище си остава утвърждаването на училищния директор в ролята му на лидер.

Като се отчита, че училището е невъзможно без положителен училищен климат, става ясно, колко значим е въпросът за значението на лидерството за създаването на положителен училищен климат. В този текст смятам дисертационната разработка за значима, актуална и нужна за създаване на благоприятен училищен климат, който да стимулира изгражданите на нова организационна култура в училище, която да стимулира реформата и промените в училищното образование за развитие на училищните организации с участието на всички заинтересовани фуктори. Основание за това ми дават **научните приноси**, които притежава дисертационния труд, изразяващи се в следното:

- За първи път в системата на обарзователните науки е създаден и се предлага апробиран авторски модел на позитивен училищен климат с включване на всички заинтересовани страни – директор, учители, ученици и родители. Независимо, че моделът е създаден, базирайки се на опита на малкото начално училище в Република Кипър, той съдържа интеркултурни характеристики, които го правят възможно адаптивен в български условия. Моделът може да допринесе за провеждане на бъдещи проучвания на реалността в страната с цел неговото обогатяване на училищните практики;
- Осъществен е богат теоретичен анализ, базиран на съвременни чуждестранни проучвания с международни измерения и осмисляне на връзката между лидерската позиция на училищния директор и неговата управленска роля за изграждане на позитивен училищен климат;
- Апробирани са множество инструменти и методи за обогатяване на дейността на заинтересованите участници в образователния процес за създаване на положителен училищен климат в училище;
- Извършени са задълбочени проучвания за определяне на характеристиките на позитивния училищен климат, на базата на който могат да се създават иновативни модели на позитивен училищен климат в българското училище.

8. Преценка на публикациите на дисертационния труд

От приложения списък на публикациите се съдържат идеи, които непосредствено кореспондират с темата на дисертационното изследване. Особено респектиращо звучи публикацията „Концептуализиране на училищния климат“ в сп. „Педагогика“ на български език. От общо 3 публикации, две от тях съдържат информация, която произтича от

дисертационното изследване, а третата публикация отразява резултати от педагогическата практика на докторанта.

Публикациите са издържани в научен стил и се явяват самостоятелно творчество на докторанта. Те са доказателство, че Мелпо Тукидидо притежава изграден професионализъм на изследовател, анализатор и популяризатор на образователно поведение; който е способен и компетентен да се занимава самостоятелно с научно – изследователска дейност.

9. Лично участие в реализацията на докторантурата

Искам да вярвам, че както дисертационния труд, така и автореферата и методологията на изследването представляват лично дело на докторанта. Не бих могъл да отмина ролята на научния ръководител, чийто интелект и професионализъм прозират в творчеството на докторанта.

10. Автореферат

Включения в комплекта от документи автореферат отразява напълно основните идеи, структурата и съдържанието на дисертационния труд. Считам, че автореферата е лично творчество на докторанта.

Авторефератът е в обем от 103 страници, който би могъл да е по-кратък, да не повтаря дисертационното съдържание и да се вписва в духа на академичните традиции.

Нямам лични впечатления от докторантката.

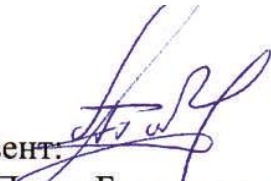
11. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси

Образователното лидерство и положителния училищен климат имат важна детерминираща роля за успехите и прогреса на училищните организации. Те следва да се превърнат в работещи стратегии за дейност на всеки директор и училищна организация и да заемат централно място в квалификацията на училищния персонал.

Заключение

Като отчитам иновативния характер на дисертационното изследване, очертаните научни приноси, актуалното научно, обществено и практическо значение на дисертационния труд, го оценявам напълно положително и препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да оценят положително труда и да присвоят образователната и научна степен „Доктор“ на Мелпо Неарху Тукидидо по професионално направление „Педагогика“ (образователен мениджмънт).

04.05.2017 г.
Гр. София

Изготвил рецензент:
проф. д-р Петър Балкански